

# טיפול פסיכואנליטי בפסיכוזות

## אריק לוראן

הכותרת "טיפולים פסיכואנליטיים בפסיכוזות" מתייחסת לכותרת שנבחרה על ידי ד"ר לאקאן עבור השכתוב של הסמינר שלו על הפסיכוזות מ-1958. שלוש שנים לאחר הסמינר שלו הוא עיבד את ההתקדמויות שנעשו מאז לכדי מאמר.

הכותרת שבחר למאמר: "על שאלה שקודמת לכל טיפול אפשרי בפסיכוזה" (*on a question prior to any possible treatment of psychosis*). טקסט זה, שאינו מקיף את הסמינר כולו, בהשאירו מחוץ לו את הטרימיסטר האחרון, מבהיר מספר מסוים של נקודות. כאן, מציע לאקאן לראשונה מתמה ששימשה באופן נרחב להבהרת הוראתו, זאת של המטאפורה האבהית ועם זאת בשיעורים שניתן ללמוד ממאמר זה בולטת אי בהירות מסוימת.

אני סבור כי העמדה הבעייתית שבה מצאו עצמם תלמידיו של לאקאן לאחר פרסום מאמר זה היא סימן לאי בהירות זאת. אני מוצא ביטוי לעמדה המסובכת שלהם בעובדה שלפני פרסום מאמר זה, הפסיכיאטרים הצעירים שהלכו בעקבות הוראתו של לאקאן, כמו Leclaire, Oury, Perrier פרסמו אף הם מאמרים על טיפול אפשרי בפסיכוזות. Jean Oury פרסם מאמר על הגישה המוסדית לטיפול בפסיכוזות. Serge Leclaire יצר מאמר המתבסס על ההבחנה בין המשלבים הדמיוני והסימבולי בהוראתו של לאקאן. Leclaire הצביע על כך שבסכיזופרניה יש הכרח לעודד את הדמיוני החסר ושברפנויה יש נחיצות לבצע כמה פעולות שיגיבו לסימבולי החסר. Francois Perrier הדגיש את ההפעלה (מניפולציה) של הטרנספרנס בפסיכוזה. כל המאמרים הללו התפרסמו באותו זמן או בעקבות הסמינר של לאקאן, בשנה שלאחריו. אחרי 1958 והפרסום של "על שאלה שקודמת לכל טיפול אפשרי בפסיכוזה" הייתה עצירה בפרסום מאמרים ותגובות, כאילו שהתלמידים מצאו עצמם מעוכבים על ידי ההוראה שהוענקה להם. ערוצים של יישומים מעשיים נדמו כפחות פתוחים ממה שהיו קודם לכן. גם חשוב לציין שב-1958 הלאקאניאנים לא היו לבד במאמציהם לטפל.

כאשר עוסקים ב"על שאלה שקודמת לכל טיפול אפשרי בפסיכוזה" אנו מדברים על טקסט שיש לו אפקט כשל ברק. שנות החמישים התאפיינו בשגשוג מהיר של טיפולים פסיכואנליטיים בפסיכוזות. כבר ב-1949, התפרסמו מאמרים קליניאנים על הטיפול בפסיכוזות בילדים ומבוגרים הקליניאנים כבר פעלו עוד ב-1949, ופרסמו מאמרים על הטיפול בפסיכוזות בילדים ובמבוגרים. זו הייתה התקופה המפוארת של Bion ושל Rosenfeld. מצד שני, מספר מטפלים "אמהיים", והממלאים תפקיד של אם, פרסמו מאמרים בשיתוף עם האסכולה השוויצרית. זכורה ביניהם Madame Sechehay, תרפיסטית מאוד סימפטית שנהגה לקחת את המטופלים לביתה ולהסביר להם, באופן נוגע ללב, כיצד להזין את הילד הפסיכוטי הלא אהוב. היה גם Bruno Bettelheim, שעבודתו היתה פחות מוכרת באירופה באותה התקופה אך החלה להתפרסם בארה"ב. לבסוף, Mrs Pankow פרסמה אף היא מספר עבודות בנושא.

שגשוג! לאקאן התערב באומרו: הזהר, שאלה מקדמית! הוא חזר באמצע ההתרחבות המודרנית הזאת, לזכרון של הנשיא שרבר ולניתוח מחודש של התרומה הפרוידיאנית, והחזרה הזאת הייתה כמו אזהרה אל מול ההתרחבות הזאת. זה היה השימוש הבלתי משתנה ב"חזרה לפרויד" עבור לאקאן: חזרה לפרויד לפני שהולכים לאיבוד בפירוש מחדש שלו.

אל שאלה מקדמית זאת יש צורך להתייחס על פי ההגיון של המאמר מ 1953 'פונקציה ושדה של הדיבור והשפה' שבו לאקאן הזהיר את הפסיכואנליזה של תקופתו (שנות ה-50) כנגד הצלחת היתר שלה. הצלחה במתיחת הקווים המנחים, במתיחת אופנויות הטיפול, בנטישת כל האיסורים שהציב פרויד. ב'מאמרי מבוא לפסיכואנליזה' נקט המאסטר בכמה אמצעי זהירות, בהזהירו פסיכואנליטיקאים כנגד מתיחה והרחבת הקווים המנחים של הפסיכואנליזה: לא להיות עסוקים מדי בפסיכוזה, ובנוגע לאנליזה של ילדים ביטא הערכה חיובית וגם אזהרות כנגד מה שנראה היה לו העודפות של הקלייניאניזם וגישות אחרות. אזהרות אלו נגעו בהתמקדות יתר ובעודף של אינטרפרטציות בנוגע לאם, ללידה וכו'. כל האינדיקציות הללו מצאו עצמן מטואטאות בנחת הצידה על ידי ההצלחה של הרחבת האנליזה. שני התחומים העיקריים של הרחבה זאת, הפסיכוזה והטיפול בילדים, הוציאו לאור את האוצר של הדמיוני. הדגש הפרשני הושם יותר ויותר על הדמיוני, על הגוף, או האחדות הדמיונית, תוצר של ההצלחות שהושגו בפסיכוזה ובטיפול בילדים. האזהרה של 'על שאלה שקודמת לכל טיפול אפשרי בפסיכוזה' סימנה: לפני שממשיכים להתקדם במהירות גדולה לכיוון שאתה עצמך אינך ער אליו, בוא נעצור לרגע ונקרא מחדש את עמדתו של פרויד ביחס לשרבר. במובן הזה יריית האזהרה ופקודת העצור של 'על שאלה שקודמת לכל טיפול אפשרי בפסיכוזה' עולה בקנה אחד עם האוריינטציה הלאקאניאנית שהוכרזה כבר ב 1953 ב 'פונקציה ושדה של הדיבור והשפה'. הרחבת טקסט אחרון זה, מוסיפה מספר פרספקטיבות חדשות.

בטקסט זה יצר לאקאן ניתוח מדוקדק של תופעות השפה בסימפטום של הפסיכוטי כמדגימות את הפירוק הספקטראלי של מקומו של האחר. לאחר מכן הוא מביא גרסה מקורית של אפשרויות הטיפול בפסיכוזה. מה היה הקונצנזוס אז? היה מוסכם על הקלייניאנים, על המצדדים באנה פרויד, או על תרפיסטים אקלקטים, שלא ניתן לבסס טרנספרנס אבהי בפסיכוזה. לא ניתן לבסס את אותו הטרנספרנס כמו בניורוזה. האנליטיקאים של תקופה זאת הגיעו למסקנה שמשום כך הכרחי לשחק בתפקיד האם, תוך מעקב אחר גרסאות שונות של האם. האם הקלייניאנית אינה האם על פי אנה פרויד, גם לא זאת של Sechehaye. היא אינה האם הטובה, המזינה, שזה דבר אחר. אחרים הציעו להכנס לתפקיד של האח, זאת אומרת, לעשות חברה נטולת אב, האופק של הפסיכותרפיה המוסדית. בשיטה כזאת, של שווים, מה שמונח על כף המאזניים הוא סוג של בירוקרטיה שבה נעלם כל מה שמזכיר דמות הורית. עם שינויים, עם הבדלים בדגשים, היה קונצנזוס בנקודה אחת: להסתדר בלי האב.

לאקאן הזהיר שהבעיה היא אף על פי כן לא לקחת על עצמנו להיות תחליף לאימהות או לאחים בשם העובדה שאין טרנספרנס אבהי. צריך להבין שמה שעל כפות המאזניים הוא היחסים של הסובייקט עם השפה עצמה. "הדחייה של שם האב" חושפת את היחסים עם השפה כזאת. האופק של טיפול אפשרי יהיה לפיכך הביסוס של מתן משמעות לאחר הפלישה של התענגות שאין לה שם, של מנגנון דחפי שפולש לגוף של הפסיכוטי מעבר לתפקוד של האיזורים הארוגניים. ה"אין פרשנות אפשרית בשם האב" הולך ביחד עם חשיפת האופן שבו השפה של הסובייקט הפסיכוטי מאוכלסת במאמץ לתת שם להתענגות שאין לה שם. ה"שפה הבסיסית" כפי ששרבר מבטא עצמו, חושפת מנגנון שמשותף לכל פסיכוזה: הביסוס של שימוש פרטיקולרי בשפה בכדי לתחום את ההתענגות. זה מה שבקליניקה הפרוידיאנית מכנים – ההבניה מחדש של העולם שעושה הסובייקט הפסיכוטי. לשפה זאת מתייחס לאקאן ב 1958, כשיוצא מתוך קריאתו של יעקובסון את עבודתו של דה-סוסיר ואת היחס שבין הקוד למסר.

יעקובסון סיבך את המודל האטומי של המשמעות הסוסיריאנית - מסמך/מסומן- באמצעות החידושים שלו

בשנים 1940-1950 בנושא יחסי קוד/מסר. בעשותו כך הוא הרחיב את ההמשגה הסוסריאנית של "speech linguistics". האלגוריתם הסוסריאני של מסמן/מסומן הוא אלגוריתם שאינו, באופן אינטרניזי, משאיל את עצמו להסתגלות, ללכידה של מה שמבטיח את אחדות הסימן. כיצד אם כך, אחדות זאת מבססת את עצמה? כיצד היא מייסדת את עצמה? בדיוק כאן תרומתו של יעקובסון מכריעה. כאן בולטת גדולתה של חשיבתו. כבן למסורת הפורמליזם הרוסי, התנגד יעקובסון למודל סטאטי של השפה, מודל של ייצור על פי קווי המתאר של "הקוד יוצר את המסר באמצעות חוקים פשוטים של גנרציה". נקודת המוצא של יעקובסון הייתה חקר השפה באמצעות שפה חיה שעברה טרנספורמציה, שניתנת לטרנספורמציה, שכוללת תופעות כמו ספרות- במילים אחרות, תופעות של יצירה, של משהו שלא היה שם כבר, של מה שכל הזמן גולש מחוץ לכל המשגה מקובעת של שפה. אם נודה שהמסר כולל ספרות, אז המסר חוזר בתוך הקוד, וללא הפסקה, מעשיר אותו ועושה טרנספורמציה שלו.

הצלחה ספרותית מופתית היא להכניס מילה מומצאת אל תוך השפה. אם ויקטור הוגו היה "הגדול מכולם" כפי שאמר Gide, זה רק מפני שאנו מצטטים את ויקטור הוגו בצרפתית, אפילו מבלי להבחין בכך. הוא נתן את מילותיו ואת הביטויים שלו לשפה הצרפתית וחקק אותם במורשת השפתית שלה. באופן דומה, על החשיבות של תנועת *Precieuse* עבור התרבות הצרפתית ניתן להסיק מכך שעדיין אנו משתמשים במספר מטאפורות שמקורן בתנועת *Precieuse*, עוד לפני שעברו אל תוך השפה הצרפתית. בספרות העכשווית, זה בוודאות Aragon שהצליח להכניס את המספר הגדול ביותר של ההמצאות שלו אל השימוש העכשווי, בין אם באמצעות הרומנים שלו, פואמות ושירים שהתבססו עליהן. ביטוייו של Aragon גרמו לקונטמינציה של השפה המודרנית. כך למשל Cereda מגיע מפואמה שמציגה את הריח של "reseda" (סוג של צמח רייחני. ה.ש.), "שקר אמיתי" (*mentir vrai*) נכנס לשפה של הפוליטיקה בצורת "דיבור ישיר" (*parler vrai*) וכו'. כאן אפשר לראות את האופן שבו המסר חוזר אל הקוד וחותר תחת עצם האפשרות של הקוד. תמיד ביקשנו לדעת כיצד נעשית ספרות ולקבע את הכללים באופן שיעשה לה רדוקציה לכדי קוד בין אחרים. הרדוקציה לכדי מערכת המכשירים הרטוריים הפשוטה ביותר שאפשר היתה מטרתם של אנשי הדקדוק, שביקשו להפחית את הפעולות הרטוריות של הפרודוקציה הספרותית. מעולם לא הגענו לשם, אבל אנחנו עדיין מנסים וניסינו מאז הימים של אנשי הדקדוק הלאטינים והיוונים. יעקובסון צמצם רטוריקה זאת לשניים, ברוח שאינה של קלסיפיקציה אלא של ייצור. משמעות נוצרת באמצעות מטאפורה או באמצעות מיטונימיה.

לאקאן לקח את ההמצאה הזאת ומיד עשה לה טרנספורמציה. הוא חיבר אותה עם המושגים הפרוידיאנים של התקה (*displacement*) ועיבוי (*condensation*). שימוש פסיכואנליטי אד-הוק זה מערפל את כל הקטגוריות של יעקובסון. עבור לאקאן, הדבר החשוב היה לא לשחזר בנאמנות את הקטגוריות של יעקובסון אלא לכלול במקום של האחר לא רק את מאגר המסמנים אלא את המטריצה של תוצרים חדשים. זה נעשה בהתבסס על הדברים הבאים: מטאפורה מתבטאת בהחלפה של המסמן בעוד מיטונימיה נחשבת להדבקה (קונטמינציה) של המסמן עם הדחפים. כפי שטוען Jacques-Alain Miller, לאקאן לכד את החשיבות של האופרציה מטאפורה/מיטונימיה עבור הפסיכואנליזה במהלך הסמינר שלו על הפסיכוזות. באותו זמן הוא קיבל תדפיס מיעקובסון בנוגע למאמר זה והדבר היטה את הסמינר. מנקודת מבט זאת לאקאן ראה כיצד הוא יכול לבסס את המתמה של המקום של האב כסימבולי בהתבסס על מטאפורה. בעשותו זאת הוא פרט כיצד, מחוץ למערכת של השפה, שם האב ערב לאפקטים של משמעות, ערב לאפקט הפאלי ומייצב את המובן המיני

שמסומם על ידי פי קטנה (phi) של הפאלוס. אם האב אינו עוד בחזקת ערבות, בחזקת מי שמבטיח את היציבות של מסמן/מסומן, נעלמת אז המשמעות הפאלית והסובייקט נפלש על ידי הבלתי ניתן לשיום. הוא צריך להתמודד עם אל שרוצה להפכו לנשי; הוא צריך להתמודד עם תופעות שפולשות לתוכו ושאינן להן יותר שם, שנעה בין עוררות מאנית לבין גלים של התענגות לא ממוקמת, כל הדרך עד הסטופור. זה מה שקורה כאשר האב נעלם. מה שעוד קורה זה שקודים ומסרים מתערבבים; אל השפה פולשים שימושים חדשים עם "message codes" ו "code messages". הקולות מכריזים שהמילה luder לדוגמא, יש לה משמעות אחרת, משמעות שחושפת עצמה באמצעות חוויה של הלוצינציה. באופן הזה שרבר מקבל כמות מסוימת של אינפורמציה לגבי השימושים החדשים במילים, מסרים לגבי הקודים החדשים. מנגד, הוא מקבל קודי מסר וביטויי מסר שכופים עצמם עליו, אשר מדבקים אותו, שמשתקים את הפונקציות הסטנדרטיות של השפה. יחסי קוד/מסר אלו מכניסים אינספור שימושים חדשים. לאקאן הדגים את האספקט הכפול הזה באמצעות הניתוח המדוקדק של ההלוצינציות של שרבר. זה לא נעשה על ידי פרויד או אנליטיקאים אחרים שבאו בעקבותיו מלבד William Niederland, מהגר וינאי לארה"ב שהחל במחקר כזה מנקודת מבט מסוימת. בהיותו מבודד בארה"ב, הוא עשה כמה עבודות שמראות עד כמה הטיפול השגוי מצד אביו של שרבר, הטיפול ה"אידיאלי" של האב המחנך, מצוי באותם דברים ששרבר כינה "ניסים". הוא עשה רדוקציה של ההלוצינציות לסוג של אפיפניה, לחזרה בממשי של האמצעים החינוכיים המשוגעים של האב, שהיה מומחה להיגינה. עבורו ההלוצינציה היא סוג של סינדרום פוסט טראומה. אך מלבד גישה חלקית זאת, ההלוצינציות של שרבר לא נחקרו כמערכת ולאקאן הראה שהכאוס ההלוצינטורי הגלוי ארגן את עצמו בצורה מושלמת סביב שיום (nomination) מחדש בזכות אותם אמצעים ליצירת משמעויות חדשות שהם הקטגוריות של מיטונימיה ומטאפורה. בנקודה הזאת בטיפול בפסיכוזה, השאלה היא איך לממש ייצוב אפשרי של המטאפורה הדלזיונית מבלי לבקש מפלט (recourse) בשם האב. מאחר וזוהי שאלה על תופעות שקשורות באי-מיקום של הקוד ביחס למסר, מאחר ואין יותר כל ערבות מצד המטאפורה האבהית, יש הכרח לפנות לסוג של נאו-מטאפורה, ייצוב של המסמן/מסומן באמצעות אופרציה, על ידי תופעה שתהיה שם האב "לא סטנדרטי", אם להשאיל את הביטוי של מילר. האל של שרבר מתפקד, בהתייחסו לשרבר, כמו אחר ללא ערבות. בהבטיחו לעצמו את התענגות האחר, משהו נעשה יציב.

אם ארשה לעצמי להשתמש בכותרת "טיפולים פסיכואנליטיים", ברבים, בפסיכוזה, זה מפני שהוראתו של לאקאן התיקה את השאלה לאחר האלברציה שעשה לפרספקטיבה זאת. שם האב, שהופיע בסינגולריות הפרוידיאנית שלו, עבר פלורליזציה לראשונה, בכדי שיימצא עצמו לאחר מכן שוכן בתוך קבוצת שמות בשפה אשר לוקחים פיקוד על הערבות או על קריאה בשם להתענגות. הדרך של לאקאן עוברת משם האב לשמות האב ועד לסיום במה שז.א. מילר כינה "המטאפורה האבהית השנייה" של לאקאן. האחר, השפה, תופסת פיקוד על כל השיום של ההתענגות. האחר, ביסודו, הוא שסוע, ביסודו הוא ללא ערבות. ההתענגות, תמיד בעודפות, היא מקום שאין לו שם: המסמן של זה שאין לו שם נכתב כך: S (A).

נקודת מבט זאת פותחת אפשרויות לסוגים שונים של טיפולים אפשריים להפרעות בשפה; ההפרעות יכולות להיות מטופלות בצורה שונה על פי ההמשגה שיש לאדם לגבי שפה. להפרעות השפה שאליהן התייחס דה סוסיר ושלחן יעקובסון ערך מודיפיקציות יש מרפא בייצוב המטאפורה הדלזיונית. זוהי שאלה של מציאה או הגדרה, באמצעות גישות שונות, של המרפא להעדר המשמעות הפאלית, להעדר ערבות מצד אפקט המטאפורה הכושל. איך יכולה להתבסס פרקטיקה המחפשת שיום חדש לאובייקט החסר שם?

מחלקות הבלשנות באוניברסיטאות מוקסמות לאחרונה מהפרויקט של חומסקי, שהחל בשנות ה-60. הפרויקט הגדול של חומסקי היה לתאר שפה שלא באמצעות מערכת דקדוק מבנית תיאורית (לכל שפה, קיים דקדוק מבני שיש לו מידה רבה יותר של פורמליזציה מהדקדוק המשמש את האקדמאים) אלא באמצעות התיחסות לשפה כאוניברסל וניסיון לתאר כל שפה אפשרית באמצעות מערכות כתיבה מחדש של החוקים, שיהיו ישימים באופן אוניברסלי. חומסקי סבר שהשפה היתה איבר שאין לו הגדרה מחוץ למין האנושי. פרויקט הגדרת השפה שלו הפך להצלחה גדולה בכך שיצר קשר עם מדעי המוח ועם כל המערכות שמעבדות אינפורמציה באמצעות חוקים אקספליציטים. התפתחות תכנית המחקר יצרה מספר המשגות שונות שכולן דבקו באוריינטציה זאת. גישה זאת עולה בקנה אחד עם ההתעניינות הנוכחית במערכות של תרגום אוטומטי של שפות שיאפשרו למחשבים להשתמש בתוכנות המאפשרות זיהוי וטרנספורמציה של קול למערכות של כתב. זהו מאמץ מרשים שמנסה לצמצם את כל הדו משמעות האפשרית שבשפות הטבעיות ולהשיג את הצמצום הזה באמצעים שונים מאלו של השפה המלאכותית. אפשר להניח כעת שהתכנית נדונה לכשלון. המושג של חוק עבר כל כך הרבה חשיבה מחדש על די חומסקי עד שהוא כמעט ולא ניתן לתפעול. הגישה ה"דרוויניסטית" העכשווית של בלשנים מסוימים כמו Steven Pinker או Daniel Dennett אשר הודה על ידי הפרספקטיבה ה"פונקציונליסטית" של בלשנים אחרים כמו Fodor, מלמדת על הקושי לאחד את ההתפוצצות הנוכחית של גישות מחקריות שונות.

זה מה שמאפשר לבלשן כמו Jean Claude Milner לומר שהוא חושב שהמאה ה-20 תחזה גם בלידה וגם במוות של בלשנות שמתמקדת בשפות הטבעיות ובשימוש בהן. למה שמופיע כאן אין כבר שום קשר לתכנית של בלשנות. הדגש ששמו סוסיר ויעקובסון על האופן שבו ייצור ביטויים דו משמעיים מפריע או מתנגש עם מערכות קודים אינו מתאים למערכות כאלו של תיאור באמצעות חוקים. מה שאפשר לכנות הכשלון המדעי של חומסקי לא מנע ממנו להמשיך ולפתח תיאוריות הנוגעות בפוליטיקות של השפה. מתוך רצון לתחום את ההעדר היסודי של כל ערבות שהיא למערכת החוקים, חומסקי תמך בעמדות קיצוניות בפוליטיקה האמריקאית. חומסקי הציב קיצוניות חומסקיאנית אופיינית. הוא רגיש מאוד לרעיון לפיו כאשר אנחנו מדברים, זהו הכוח שמדבר באמצעותנו. מאחר ולא ניתן לייצב את ייצור המשמעות (signification), הרי שמשמעותן של המילים יכולה להתבסס רק באמצעות כוח. הכוח הוא שמקבע את המשמעות של המילים. כאן הוא מצטרף למה שקרוי היה במשך זמן רב, השרירותיות של הסימן. מאחר והתופעה של משמעות מובטחת אינה קיימת בשפה, שבה אין דבר אלא חוקים המאפשרים לבטא כמה דברים, המשמעות אינה אלא אפקט שמושג באמצעות כוח. זה מה שהביא את חומסקי לפרשנות רחבה למדי של "התיקון הראשון", העיקרון בחוקה האמריקאית שמבטיח את חופש הדיבור. זה מה שמאפשר להעיר הערות דוחות, גזעניות כמו אלו שאפשר לשמוע לדוגמא בקביעות ברדיו האמריקאי. אתה אולי מסתכן במשפט אך כשתזכיר את "התיקון הראשון" ביהמ"ש העליון הוא שיצטרך לפסוק. זוהי מערכת מאוד מורכבת. חומסקי בעד מערכת זאת: צריך שאפשר יהיה להגיד הכל מפני שעלינו להיזהר שלא הכוח הוא שיצור משמעות. עבורו ייצוב מרכיבי המסמך/מסומן מכונן באמצעות שם - האב בלתי סטנדרטי שהוא כוח או באמצעות קהילת אזרחים דרוכים. בכך חומסקי מצטרף לסוג של פרגמטיזם פארנואידי. התנאים לביטוי מייצבים את המשמעות של מה שבוטא בשיחה כללית. זה בלתי אפשרי לקבע את המשמעות מבחוץ באמצעות מילון, כשרק אבטחה לכאורה למשמעות פועלת. מן-דהוא לעולם אינו יודע מה הוא אומר; הוא יכול לדעת זאת רק באמצעות שיחה.

נקודת מבט פרמגטית מוזרה זאת מצטרפת לגישות פילוסופיות אחרות לבלשנות, של מחברים כמו הפילוסוף של המדע W.V.O. Quine, למשל, אשר הדגיש את מה שכינה אי ההיקבעות (indetermination) בתרגום. עקרון אי ההיקבעות מציע שלכל תופעה שהיא יהיו תמיד מספר תיאוריות שיתארו אותה ובאמצעותם גם לומר אותה. זה הולך רחוק יותר מן ההנגדה שעשה פרגה בין מובן (Sinn) לבין הוראה (Bedeutung). נקודת המוצא של פרגה היתה העובדה ש"ונוס הוא כוכב השחר" כמו גם כוכב הערב. ההוראה היא זהה אבל מובנים שונים יכולים להיות בשימוש. Quine מכליל את המערכת לשפות הטבעיות, שם תמיד בלתי אפשרי ליעד, לחבר מחדש בצורה חד משמעית את המילה והדבר. שם תמיד יהיו דרכים שונות של דיבור שמכוונות לאותה נקודה. כיצד אם כן, אנחנו צריכים להסכים על המשמעות של אותו ביטוי? זה יכול להיות מושג אך ורק באמצעות פרגמטיקות (pragmatics) שידגישו את האפשרות של שימושים שונים ויאפשרו לך למקם עצמך מולם. אף אחד לא מאמין עוד שישנן ישויות או חוקים שיתפקדו "במורד הזרם" ממבנה, אל מחוץ לשימוש שלהן ושלמשל, למישהו אסור להתערב במגדר של המילים, במשפחה, כפי שזה. ניתן לעשות שימושים חדשים: אפשר לומר: "Madame la Ministre" (במקום Le ministre) בלי להיות מוכה ברק. PACS (חוזה זוגיות אזרחי בין הומוסקסואלים) יכול להתקיים בלי שום בעיות ברפובליקה. מעבר לריאליזם של המבנים, אף אחד לא מאמין שחשוב להשגיח על חלוקה מגדרית בשפה או חלוקה למשפחות ותפקידים כפי שהם. אנחנו חיים בתקופה שבה יש לנו תחושה שאנחנו יכולים לנסות להתעסק עם הדברים לתקן דברים באמצעות שימושים. זה מביא אותנו לראות שהריאליזם של המבנים, העובדה שקיימים מבנים של ממש, שקיים ממשי במבנים, אינה מונעת מאיתנו לבסס שיחה, של פרקטיקה קבוצתית, של כוונון של משמעות הדברים.

סוג של שיח לגבי ההתענגות הוא הכרחי לשם הגדרת הטיפולים בפסיכוזה. בעבודה שבאה מתוך האניגמה של ההתענגות, שהיא תמיד או חסרה או בעודפות בתוך ים השמות הפרטיים, טיפולים אפשריים כוונון תמיד לסיע לסובייקט לשיים את הדבר שאינו ניתן לשיום. זה לא אומר לעזור לו בפרודוקציה הפסיכוטית שלו; הכוונה למשהו אחר. הכוונה לבחירה, אשר בתוך עבודת הדלוזיה, במה שיוביל לשיום אפשרי. שיום זה הוא בו זמנית יוזמה לתרגום חוזר ונשנה של מה שקרה לפסיכוטי: המסרים המקודדים (code messages) והקודים נושאי המסרים (message codes) אשר עוברים דרכו. האנליטיקאי שם כדי לתמוך בכך שניתן לפתח, ללוות, לעודד חוויה כזאת של תרגום. זה מה שלאקאן זיקק לנקודה אחת: שאלה של סיוע לסובייקט, באמצעות השיום, "לעשות לעצמו שם" (se faire un nom)<sup>1</sup>. באמצעות הניסיון לתרגום ולשיום, השאלה הופכת להיות איך להצליח לא להיות בעל הוויה אחרת אלא זו של התרגום עצמו. זאת של התרגום עצמו. היתה לנו קריאה ראשונה מכנית משהו של "לעשות לעצמו שם". קריאה זאת התבססה על ליווי המאמץ של הסובייקט הדלוזיוני להגיע לזהות שמתבססת על התענגות (une identité de jouissance) בעקבות המודל של שרבר אשר רצה להפוך את עצמו ל"אשתו של אלוהים", או זה של Duanier Rousseau (אולי כדאי הערת שוליים שמציינת משהו אודותיו- הצייר שכונה "הדואנייה") שאמר פעם Picasso: "אנחנו שני הציירים הגדולים ביותר לזמננו, אני בסגנון המודרני ואתה בסגנון הפרעוני!" - הצהרה מוזרה ביותר שמצביעה על כך שRousseau ראה עצמו כ-ה"צייר המודרני" של זמנו. השימוש המכני בתהליך זה מתבטא בשימור שימוש נאולוגיסטי בשם שהסובייקט נותן לעצמו ובניסיון לקבע אותו לזה כמו למסמן אדון.

<sup>1</sup> הערת המתרגם לאנגלית: יש לשמוע ביטוי זה גם כ"לעשות לעצמו שם" וגם כ"להפוך את עצמו לשם".

אנחנו יודעים שבפסיכואנליזה, ככל שהדלוזיה יותר סיסטמטית, כך הסובייקט תומך יותר בניסיונו לדבר בשם משימה, אידיאל. ככל שהדלוזיה יותר סיסטמטית כך האידיאל יותר מוצק: שם ישנו "שם האידיאל" (nom d'ideal). "אני עושה את כל זה כי אני המושיע של העולם, מפני שאני ישו הגואל, מפני שאני חייב לקבל את מה שמובן מאלי, ששם נמצאת המשימה שלי". האידיאליסט הנלהב הוא לכן קטגוריה קלינית שניתן להרחיבה פחות או יותר. לקטגוריה זאת צריך להוסיף את הפיקסציה של הסובייקט "לעשות לעצמו שם", שם אידיאלי שהוא יותר ויותר אינדיבידואלי, באופן התואם לתקופתנו בה האידיאל הוא פחות ופחות בכיוון של קולקטיביזציה. מוצעים גם מספר גדול של אידיאלים צנועים "להיות איש המכירות הכי טוב", למשל. זהו אידיאל מותאם, צנוע, שאיתו אפשר להזדהות: זה לא הטוב האוניברסלי, זה הטוב של החברה (company) או של הקהילה שאליה אתה משתייך. גם להיות הדייר הכי טוב בשכונה. זה יותר קרוב לקהילות הקטנות שמעצבות את עולמנו. אפשר ללכת לאורכה של רשימת האידיאלים הללו ולגלות שישנן הרבה מאוד אפשרויות להזדהות עם אידיאל.

באופן בסיסי, השאלה היא על יש כאן ליווי של המאמץ לשיום, כשלאורך הדרך יודעים שתמיד קיים העיקרון של חוסר החלטיות (אי היקבעות) בתרגום, שתמיד אפשר למצוא דרך נוספת לומר משהו ולהמשיך להשתמש בדרך אחרת של דיבור. "לעשות לעצמך שם" זה גם לומר שאין שום הזדהות אחרת מלבד התהליך של חיפוש אחר השם שמקבע את עצמו "לתקופת זמן מסוימת". כאשר לאקאן אומר: "גויס הסימפטום" זה בעצם לומר, שכסינטום, הוא האדם שמצליח להזדהות עם המאמץ שלו ליצור שפה חדשה ב Finnegan's Wake. הפעולה הגויסיאנית על השפה היא מאוד מוזרה. אין לה כבר דבר עם האמת של הלא מודע. אין חשיבות רבה לידיעה מה היו חייו של גויס וההתנסויות שלו בינקות בכדי לקרוא ב Finnegan's Wake. לא מהזווית הזאת נבין את הדברים. כפי שציין Jacques-Alain Miller, הסובלימציה של גויס ממוקדת ברובה לא ב-אמת אלא ב-ידע. הדרך היחידה לקרוא את הספר היא לדעת את כל הרפרורים ואם זה נותן עבודה לאקדמאים, טוב, זה תחום ההתמחות שלהם. צריך לבלות את כל זמנך בקריאה של כל הספרים שקרא גויס-והוא קרא רבים מהם.

כיצד גויס השתמש בכל זה כדי לארוג את השפה שלו בהתבסס על ידע? גויס אינו ניתן לזיהוי תחת הרובריקה של "אני הוא זה ש...". זו יותר שאלה של הזדהות עם התהליך הגויסיאני של טרנספורמציה של השפה. בהקשר לכך, המאמץ של הטיפול הפסיכואנליטי בפסיכוזות מתבטא בניסיון לגרום לסובייקט לנהות אחר המאמץ שלו לתרגום באמצעות שיחה, מאמץ שתמיד אפשרי מאחר וההתענגות נעדרת מאוקיינוס השמות הפרטיים. זהו המבנה הלוגי הבסיסי שמאחורי "היות האישה שכל הגברים כמהים אליה" שרואים שפועל אצל שרבר. בשדה שלנו, ברגע שאומרים "כל" (all) יש אובייקט חסר, התענגות. ברגע שאתה עוקב אחרי המעגל שמקיף את המקום של האחר, זה שמעבר, זה שאין לו שם בתוך המעגל עצמו, אפשר לתת לו תו: S (A), המסמן שנמצא בחוץ, שנעדר מ"כל". זהו המקום של התענגות שמעבר לשמות: "האֵת האישה שכל הגברים כמהים אליה" זה להיות השם של ההתענגות שלא יכולה להיות מסומנת \ מיועדת (designated) על ידי "כל הגברים". זוהי דרכו של לאקאן לעשות ללוגית את המשימה של Schreber: "להפוך לאשתו של האל". "לעשות לעצמו שם" זה לא רק לשכן את עצמך תחת שם שניתן לזיהוי במשלב של האידיאל, אלא גם, לקבל על עצמך, מעומק הלב, את המאמץ של תרגום שפה. כאשר הסובייקט יכול להגיע לכך, למצוא שלווה מסוימת בתרגום המתמיד הזה, אז השגנו טיפול פסיכואנליטי אפשרי להתענגות הזו. אבל אין להתייחס לזה כמו בסיפורי אגדה: "הם החלו במאמץ של תרגום משותף, היו להם הרבה סטביליזציות דלוזיוניות ומאז הם

חיים באושר ובעושר!".

מה שמטריד כאן זה שאחת הצורות היסודיות של שיום היא המעבר לאקט. האמצעים של הסובייקט למקם את עצמו באור של המשמעות, דליפת המשמעות, היא לא רק באמצעות התרגום הבורח, הנוזל, אלא גם דרך הקצף של המעבר לאקט. מישהו יכול לעשות לעצמו שם באמצעות המעבר לאקט: "אני הוא זה שמזעזע את האחר". זה מה שהצהירה Aimee, בתיאור המקרה בתיזת הדוקטורט של לאקאן. המעבר לאקט לכשעצמו אפשרי תמיד, נוכח תמיד. המאמץ לתרגום משותף חייב להיות קשוב לכך שקצרים אפשריים. האסטרטגיה לפיכך היא לאפשר שהמאמץ ימשך בלי יותר מדי קצרים. זה תלוי במקרה ובאמצעי הזהירות, האמצעים המגבילים, שחושפים עצמם על פי הידע שיש לך על הסובייקט. אתה לומד לאט לאט שישנם דברים שמאוד קשה לו לפגוש, לתרגם, לשכנן. זהו הרגע שבו הוא צריך טיפול תרופתי, בצורה אמבולטורית או בבית חולים. זה חלק ממה שנמצא על כף המאזניים במאמץ של התרגום. כאשר ישנם מכשולים שאתה לומד לזהות כמכאיבים באופן מיוחד לסובייקט, אתה יכול להבנות מחדש את מה שטראומתי עבורו. כשזה קורה אתה מנסה להבטיח שהמפגש החדש יקרה בתנאים שבהם הוא אולי יבטל מעט את המנוי על הלא מודע שלו, אם אני יכול לומר זאת, באופן שיעשה אותו יותר מודע לפונקציה המרכזית של התרופות שאינן אלא נגזרות של חומרי אלחוש. כאשר הכאב הוא בלתי נסבל, יש לך הזכות לחומרי הרדמה. היה, בזמנים מסוימים, סירוב גדול להרדמה: "אנחנו לא רוצים שירדימו אותנו, הסבל הוא ההוויה של האדם!". הטרנד הזה עבר ממצבים כמו לידה כל הדרך עד פסיכואנליזה. אנחנו גם לא צריכים להיכנע לרוח הזמן, זו של חומרי ההרדמה הכלליים והמוכללים! "אנחנו לא רוצים יותר לסבול כלל!" זוהי הגרסה של הדוניזם עכשווי שבא לביטוי בצורת: "אנחנו רוצים לקחת כמה אנטידפרסנטים שנרצה". עלינו לפיכך לא להכנע לרוח הזמן ולא לאובססיה למושג אידיאלי כלשהו של הסבל האנושי. יש לנו כאן משלב של דה-אידיאליזציה של מה שנמצא על כף המאזניים, שהתרפיסט צריך לדבוק בו.

בעקבות הפרספקטיבה שפתח לאקאן ב 1958 באו התפתחויות בהוראתו שאפשרו חשיבה מחדש על הטיפול הפסיכואנליטי בפסיכואנליטי. יהיה נכון למקם אותו מחדש בתוך הפרספקטיבות על השפה והמקום של הסובייקט בשפה, לעבוד מתוך הפרגמטיקה של הבלשנויות של זמננו. להתייחס לגיוס כמקום של רפלקסיה מתחלפת היה עבור לאקאן רגע של הרחבה וחשיבה מחדש על המושג של ספרות שיצאה מתוך הפרספקטיבה של יעקובסון. עם גיוס הוא הרחיב עבורנו עוד יותר את השדה של סובלימציה פסיכואנליטית, במובן בו היא יכולה לפעול בטיפולים אפשריים בפסיכואנליזה.

תרגמה: הלה שמיר סידי

ערכה: ליאת שליט